

УДК 338.48-6:2:578.834

Ольга Борисова

*д-р іст. наук, професор,
професор кафедри загальноосвітньої підготовки,
Луганський національний аграрний університет*

Світлана Сисоєва

*канд. наук з держ. упр., доцент,
доцент кафедри туризму,
Харківський державний
біотехнологічний університет*

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ПАНДЕМІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Вступ. Актуальність питань стану туризму в умовах глобалізації та новітніх викликів підтверджує зростання кількості публікацій. Вплив глобалізаційних процесів на туризм досліджували: І. Воронін, А. Вороніна [1], В. Зайцева, О. Корнієнко [2], В. Білозубенко, М. Корнеєв, К. Горб [3], О. Мельниченко, В. Шведун [4], О. Борисова, С. Сисоєва [5] та ін. Утім від 2019 р. вся туристична індустрія потерпає від наслідків пандемії, і чи не найбільш постраждалими від неї виявилися релігійний туризм і паломництво. Учені відреагували на цей виклик, про що свідчать праці О. Недавньої [6], В. Титаренко, І. Богачевської [7], О. Борисової, Т. Гузік, Л. Филипович [8], О. Борисової, С. Сисоєвої та ін. [9], О. Борисової [10;11] та ін.

Мета – висвітлити, як туризм взагалі і релігійний туризм зокрема відповідають на такий новітній виклик сьогодення, як пандемія COVID-19.

Результати. Туризм постраждав від пандемії найбільше тому, що подорожі були основним чинником поширення вірусу. Це зачепило 90 % населення світу, адже зазнали різкого падіння і міжнародний, і внутрішній туризм [12, р. 2]. Учені зауважили, що відбувся тимчасовий перехід до «деглобалізації» або до «антропопаузи», від надмірного туризму до нижчого туризму або навіть до «відсутності туризму» [13]. Утім, коли було заборонено паломництво і закрито

паломницькі стежки, деякі сайти запропонували використати ІТ-технології, щоб залучити паломників і туристів. Як відзначають експерти, трендом сьогодення є «прискорена диджиталізація» – спілкування церков з вірянами та останніх між собою за допомогою онлайн-технологій [14, с. 1]. І це є, між іншим, проявом тієї самої глобалізації.

Пандемія дещо загальмувала глобалізаційні процеси в туризмі, учені навіть говорять про тимчасовий період деглобалізації. Використання технорелігійних практик, зокрема проведення віртуальних подорожей в інтернеті, стало найбільш інноваційною реакцією на виклик, кинутий пандемією релігійному туризму.

ЮНВТО запропонувала шість напрямів дій, які має виконати туристична галузь для відновлення, закликаючи розвивати туризм, «орієнтований на людину» [15]. Але ці напрями не містять проблем розвитку релігійного туризму. Утім, туризм закладено в багатьох вірах, він взаємодіє з релігійним життям в усіх куточках світу, тому пом'якшення негативного впливу масового туризму на релігійну практику, зокрема паломництво, слід було б увести до цього документа. Та й піклування про здоров'я паломників теж потрібно розглядати в рамках цієї «нової парадигми» ЮНВТО [16].

Релігія здавна впливала на міграцію людей та їхні подорожі, тож вона і пов'язані з нею релігійний туризм і паломництво завжди були «орієнтовані на людину», а відповідно, мають бути додані до розробленої ЮНВТО парадигми «орієнтованого на людину» туризму.

Існує три причини, чому релігійний туризм не відчує довгострокових негативних наслідків, як тільки будуть скасовані заборони на поїздки [1, с. 114–116]. По-перше, у деяких релігійних традиціях паломництво є обов'язковим. Зокрема, у випадку з хаджем воно необхідне, адже впливає не тільки на теперішнє життя віруючих, а й на їхнє становище в потойбічному світі. Тож попит на паломництво існуватиме завжди. По-друге, зростає попит на подорожі до місцевих святинь. Щоб скористатися цим, маркетологи та промоутери туризму повинні зосередитися на них, як на одному з перших нішових ринків під час перезапуску внутрішнього та регіонального туризму. І по-третє, паломництво і релігійний туризм є надто важливими з економічного погляду, щоб людство могло собі дозволити дуже довго їх стримувати. Паломництва є одними з найбільших світових

подій, що приносять мільярди доларів на рік у місцеві, регіональні та національні економіки.

Таким чином, релігійний туризм є одним зі стійких видів туризму, тож він ніколи не зникне. Просто виникне (уже виникає) більше різноманіття його форм.

Ключові слова: «нова парадигма» ЮНВТО, паломництво, пандемія, релігійний туризм.

Список використаних джерел

1. Воронін І. М. Вплив факторів глобалізації на розвиток міжнародного туризму / Воронін І. М., Вороніна А. Б. // *Культура народів Причорномор'я*. – 2009. – № 176. – С. 115–117.
2. Зайцева В. М. Міжнародний туризм та глобалізація в сучасному світі / Зайцева В. М. // *Вісник Запорізького національного університету*. – 2012. – № 2 (8). – С. 55–65.
3. Білозубенко В. С. Розвиток туристичної інфраструктури крани в умовах глобалізації туризму / Білозубенко В. С., Корнєєв М. В., Горб К. М. // *Ефективна економіка*. – 2018. – № 10. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/9.pdf
4. Мельниченко О. А. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні : монографія / Мельниченко О. А., Шведун В. О. // Харків: НУЦЗУ, 2017. – 153 с.
5. Borysova O.V. Ecological tourism: pandemic lessons for Ukraine / Borysova O.V., Shvedun V.O., Sysoieva S.I. ect. // *Ukrainian Journal of Ecology*. – 2021. – 11(1). – P. 91–195.
6. Nedavnya O. Health Issues in the Guidelines of Christian Churches in the Context of the COVID-19 Pandemic: Traditions and Innovations / Nedavnya O. – *Annals of Cultural Studies. Towarzystwo Naukowe KUL & Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II*, 2021. – URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=958532>
7. Tytarenko V. Religious “Covid Fundamentalism” in Eastern and Central Europe: Challenges and Lessons / Tytarenko V., Bogachevska I. // *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. – 2021. – Vol. 41 is. 1. art. 4. – URL: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss1/4>.
8. Borysova O. Ukraine as a Religious Destination / Borysova O., Huzik T., Fylypovych L. // *Occasional papers om religion in Eastern Europe*. – 2020. – № 9. – P.75–97.
9. Borysova O.V. Impact of the Covid-19 pandemic on religious and green tourism / Borysova O.V., Stankevych S.V., Sisoieva S.I., Synyavina Y.V ect. // *Ukrainian Journal of Ecology*. – 2021. – № 11(3). – P. 292–295.

10. Борисова О. Релігійний туризм: актуальність для пост-пандемічної України / Борисова О. // Українське релігієзнавство.– 2020.– № 92.– С. 139–165.
11. Борисова О. Майбутнє релігії та релігійних практик у пост-пандемічний період / Борисова О. // Українське релігієзнавство.– 2021.– № 94.– С. 98–126.
12. Gössling S. Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19 / Gössling S., Scott D., Hall C. M. // Journal of Sustainable Tourism.– 2021.– Vol. 29(1).– P.1–20.
13. Milano C. Overtourism: Excesses, Discontents and Measures in Travel and Tourism / Milano C., Cheer J. M., Novelli M. C. Milano, J. M. Cheer and M. Novelli // Wallingford, UK: CABI, 2019.– P. 1–17.
14. Токман В. В. Релігійні організації в умовах пандемії COVID-19. Інформаційно-аналітичний матеріал / Токман В. В.– URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/religiyni-organizacii-v-umovakh-pandemii-covid-19>
15. Sustainability as the New Normal: A Vision for the Future of Tourism.– UNWTO, 2020.– URL: <https://www.unwto.org/covid-19-oneplanet-responsible-recovery>
16. Olsen D. H. The COVID-19 Pandemic and Religious Travel: Present and Future Trends / Olsen D. H. // Occasional papers om religion in Eastern Europe.– 2020.– Vol. 8.– P. 169–188.